

սի 25-ին, իսկ ինստիտուտին կից քա-
ղաքային դպրոցում՝ օգոստոսի 26-ին:

«Նով. Ար.»-ի ասելով մտադրութիւն
կայ առաջիկայ 1898 թուի փետրուար
ամսին Գետիքուղում լուսանկարչական
V ցուցահանդէս սարքել: Ցուցահանդէսը
տեղի ունի է 6—8 շաբաթ:

«Գաւկադ»-ի ասելով, Գովկասի կա-
ռավարչական խորհրդի անդամ գաղա-
նի խորհրդական Գ. Ս. Գեղարքունի տա-
նալիկայ անհանձն հիւանդութեան պատ-
ճառով, ընդմիջում թողնելու է իւր պաշ-
տօնը:

Գիրակի, օգոստոսի 3-ին, մայրաքա-
ղաքի պատար շտապուհ Թիֆլիսում:

«Ս. Օտ»-ի ասելով, վարչաւից Գետե-
րուրդ են տարուելու մի քանի վագոն
ծաղիկներ, որ պատուիրուած է ֆրան-
սիական հասարակագետութեան նա-
խագահի Գետերուրդ այցելելու առթիւ
քաղաքը դարձաբերելու համար:

Օգոստոսի լրագրների ասելով այդ
քաղաքի ֆրանսիական գաղութը իրենց
հասարակագետութեան նախագահ ֆե-
լիքսի Ռուսիայի սահմանը անցնելու օ-
րը մեծ հանգիստներ է սարքելու: Գետե-
րուրդ է հասարակաց գրասենյակ, որից
ստացուած արդիւնքը տրուելու է ֆրան-
սիական բարեգործական ընկերութեա-
նը:

Գրոնշտադի քաղաքային խորհուրդը
մայրաքաղաքի թերթերի ասելով, որո-
շի է ֆրանսիական հասարակագետու-
թեան նախագահ ֆելիքս Փորին դէպի
Ռուսիա ձեռնարկած ճանապարհորդու-
թեան միջոցին ուղեկցող ծովագետ
Ժերմէին մատուցել Գրոնշտադի պա-
տուարը քաղաքացու կոչումը:

Գովկասի հանքային ջրերը այս աստի,
սեղանը սկսուելուց մինչև յուլիսի 11-ը,
տուել են 89, 459 ք. 85 կոպ. եկամուտ,
որը համեմատած անցեալ տարուան
հետ 13,600 ռուբ 69 կ. 40 օւնել է:

Իւր ժամանակին մենք հաղորդել էինք
մեր ընթերցողներին, որ ներքին գոր-
ծերի պ. մինիստրի կարգադրութեան
համաձայն ներկայացումներն է թատրոն-
ների կառավարիչները նախ քան իրենց

անհանդիմ է. իսկ առանց կրթութեան
նա մի անասուն կրման, Սակայն Ռուս-
սիի քաղաքացիական ծառայութեան
ընդ չափազանց, այլ նախ ասածներից
անկարելի մասերը ընկան և գաղափար-
ները միացին միմեկին այժմ իսկ: Այժ-
մեան բանապաշտները կամենում են
այնպիսի ուսում տալ, որ բոլոր-
քովին կապ չունենայ հասարակա-
կան կարգերի հետ, բոլորովին անկախ
լինի եկեղեցուց, ընտանիքից և պետու-
թիւնից, և ոչ մի կերպ նպատակ չու-
նենայ նրանց ծառայելու կամ նրանց
երջանկութեան և բարեգործութեան
պէտք զարկ: Նրանք երեխայի մէջ չա-
ր հակումներ չեն ուղղում ճանաչել և ձգ-
տում են միմիայն գիտութիւն տալ առանց
կրօնի, առանց բարոյական կանոնների,
և մինչև անգամ առանց որ և ինչ հա-
տարակական օրէնքի: Այդպիսի երեխան
նրանց կարծիքով լաւ մարդ կը դառնայ,
իսկ այդ կարծիքը կատարելապէս սխալ
է, ինչպէս ցոյց են տալիս բազմաթիւ
մարդիկ, որոնք չեն ուղղում ոչ կրօն և
ոչ բարոյականութիւն ճանաչել, բա-
ցի իրենց մարմնական նպատակներից
ու հաճոյքներից: Բերնստեյնական իւ-
կական ուսումը այդպէս չի տրուել, այլ
աւետարանի ուսուցմամբ և օրէնքների ու
կանոնների պարտադրութեամբ: Օրէն-
քը, այսպէս ասած, պէտք է կազմէ երեխա-
յի լոկ մարմնաւոր ու չափ ձգտումները
ու զսպէ նրա չար հակումները, իսկ Ս.

Խմբի գործունէութիւն սկսելը, պար-
տաւոր են իրենց դերասաններին ուս-
նելի ասպնոսութեան համար իրեն
զբաւական ներկայացնել նրանց 2 ամ-
սական ուսնելները: Այժմ ինչպէս հա-
ղորդում են Մոսկուայի լրագրները, այդ
պիսի կարգադրութիւն բնաւ չի եղած:

Անդրկովկասեան երկաթուղու վրայ,
պաշտօնական տեղեկութեանց համա-
ձայն, յունուարի 1-ից մինչև յուլիսի
մէկը եղել են 210 զօրազոր վեպեր:
Այդ զօրազորութեան միջոցին մեռել են
32 և վերքեր են ստացել 178 հոգի:

Երկաթուղիների դեպարտամենտը ճա-
նապարհների հաղորդակցութեան միջոցի-
ն տրուեցին կարգադրութեան համաձայն,
հրամանագրել է բոլոր երկաթուղային
վարչութիւններին խիստ հսկողութիւն
ունենալ, որ հեշտանքի վագոնների
մէջ և կայարաններում ճանապարհորդ-
ների ներկայութեամբ չեն գնել իրենց
կրօնական աղօթքները:

Դէպի Գարս շինուող երկաթուղու հա-
մար Բազումից մօտ օրերս, «Նապոլի»
ստելով, Թիֆլիս են ուղարկուած մօտ
300 ապրանքատար վագոններ:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

20 ՄԱՐՏԻՆ ԳԻՐԻՍ (Սխալաբայի գա-
ւառ)։—Սխալաբայի հարկային վերա-
տեսուչ պ. Լեոն Դուկասեանցի միջնոր-
դութեամբ, Թիֆլիսի գիւղատնտեսա-
կան ընկերութիւնը ուղարկել է դաւառ
40 հատ նոր ձկն և երապական գութաններ
և այլ տեսակ երկրագործական մեքենա-
ներ: Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը
նաև ուղարկել է իւր կողմից մի ներ-
կայացուցիչ և մի մասնագէտ, որպէսզի
գիւղացիների առաջ փորձ են գութան-
ները: Փորձեր կատարուեցին գաւառի
կենդանական երեք մեծ գիւղերում,
այն է Վաչան, Սաթիս և Բարաթի գիւ-
ղերում: Առաջին փորձը նշանակուած էր
յուլիսի 29-ին, երկրորդը թիւ օրը, Վաչան
գիւղում, որ պատահապէս հրամանի
համաձայն հաւաքուած էին բազմաթիւ
գիւղացիներ չըջակայ գիւղերից, այնտեղ
էր և պ. գաւառագետը, հարկային վե-
րատեսուչ պ. Լ. Դուկասեանցը և գա-
ւառի կալուածատէր (հաղատէր) Բե-
կեր, աղաներ... Առաջին անգամ վա-
րեցին մեր նահապետական ձկն գութա-

նետարանը նրան պէտք է հոգեւոր հարը-
տութիւն տալ և վեհ ոգի ներշնչել նը-
րան դէպի աստուածային նմանութիւն,
ինչպէս Գրիստոսն է պատուիրում:

24 օրով միմիայն մակերևութապէս
գիտութիւններ տալ երեխային և բազ-
մաթիւ անկապ և աններգաշնչել մտքի-
նով լցնել նրա գիւղը, կարող է մի-
միայն այլանպակ կամքի տէր մարդ
գուրդ գալ: Ընկանց գիտութիւնները
չեն կարող կրթել երեխայի, ոչ սրբու-
ն և ոչ կամքը, մասնաւոր այն բնական
գիտութիւնները, որոնք առանձին (տեղ-
նեցիկայով) միտումներով աւանդուած
են մեր մէջ: Մարդու ամենաբարձր
արժանիքը պէտք է լինի այն, որ նա
կարողանայ ինքն իրեն տիրել, ինքը
իւր տէրը լինել և ոչ թէ հոգով ստրուկ
գաւառի կամ իւր հոգին, իւր ետը, իւր
մարդկային էութիւնը ստորագրել իւր
անցաւոր և այլանդակ հաճոյսէր մարմ-
նին: Առում է թէ «ամենաբարձր մար-
դը նա է, ով որ կարողանում է ինքն
իրեն տիրել, առողջ դատողութեամբ
և սկզբունքներով կանոնաւորապէս կա-
ռավարել. իսկ այդ ոչ թէ սոսկական
ուսումով կրթի, այլ բարոյական կրթ-
ութեամբ, կրօնական գաւառաբարկու-
թեամբ: Գէօթէն ասում է. «Ենչ քան
որ պատուութիւն է տալիս մեր հոգուն»,
նա միշտ փչացնում է մեզ, եթէ
տէր չէ դարձնում մեզ վրայ: Ուսումն
ապ և ամեն խորամանկութիւն սովո-

նով 10 զոյգ եղ լծած, իսկ յետոյ փո-
ռեցին նոր ձկն գութանով վարել որին
լծած էր 3—5 զոյգ եղ, Գիւղացի
երբ իրենց աչքերով տեսան նոր գութ-
անի վարածը, այն էլ 3—5 լուծ եղ
ներով, մեծ համակրանք ցոյց տուին և
հաւանեցին, հարկային վերատեսուչ պ.
Լ. Դուկասեանցը բացատրում էր գիւղա-
ցիներին: Մեր հին գութանին հարկա-
ւոր է 10—15 լուծ եղ և 6 մշակներ և
4 հոտաղներ (մալերը—եղները արածա-
ցնող), իսկ նոր գութանի համար հար-
կաւոր է 35 լուծ եղ, 2 մշակ և մէկ հո-
տաղ: Գիւղացիներից շատերը ցանկու-
թիւն յայտնեցին գնելու այդ գութ-
աններին:

ԲՈՒՄԻՆԻՍ. —Ամսոյս 1-ին, գիշերուան
ժամը 11-ին 10 ռուպէ պակաս, արտա-
կարգ գնացքով տեղի ժամանեց Բու-
խարայի էմիրը իւր ուղեկիցներով:
Գայարանի պատաճորդում ժողովրդի
անազին բազմութիւն կար էմիրին ներ-
կայացան Բազումի փոխ նահապետը,
նստիկանապետի օգնականը և այլ պաշ-
տօնական անձինք: Գնացքը կանգնե-
լուն պէս երաժշտական խումբը երգեց
ողջանի մի մարշ: Նորին մեծութիւնը
փոխ նահապետը և Բազումի կար-
գով մեկնեց դէպի վերջինիս տանը: Դա
նախը լուսաւորուած էր մաշակներով:
Քաղաքը դարձաբերուած էր զբոսականքով:

ՍԻՄՖԵՐՈՊՈԼԻ ՀԱՅՈՑ ՍՈՒՐԲ ԸՍ-
ՏՈՒՆՈՒՆՈՑ ԵՎ ԵՎԵՆՏԻՆՈՑ ՀՐԴԵՅԻ
ԱՌԹԻԻ
(Նամակ խմբագրութեան)

Երբ սկսեց «Մեծ մարդասպան» մեր
տարաբազու հայրենիքը աւերակ դարձ-
նել, երբ արեւմտաբար քրիստոնէի և տա-
հիկների սկսեցին մեր դարաւոր վա-
րենքն ու եկեղեցիները կողոպտել պղծ-
ծել և մոլորակոյտ դարձնել, երբ եր-
կու հարիւր հազարէն տւելի անմեղ հա-
յրի կարմիր արեւնով ողողեցին մեր
լեռներն ու դաշտերը, մեր կոյս աղ-
լիկներով ու գիւղանի հարսներով Թիւր-
քիոյ հարեմները լցցրին, մենք Սատու-
ծոյ հրաշքով մը Խրիմի վրայ ոտը կռ-
խցինք: Այստեղ Ռուսիոյ մեծագոր
հովանւոյն տակ խիմը շուշ առնելով,
մեր անմեղ զոհերու անտանելի տա-
նալքները միաբար բերելով, կրճատելիք
զօր ու զիշեր. այսպէս բաւական աստե-

րեցնել երեխային—այդ հակառակ է մեր
ժողովրդի կամքին. նա ոչ թէ իւր որ
գիւղերին աստանայ է ուղղում գարձնել,
այլ բարոյական, աստուածապաշտութեան
ձգտող մարդիկ: Չար ստատանայ կամ
կրթութիւնից զօրկ և միմիայն խառն-
ի խառն տեղեկութիւններ իւր գլխում
ամբարած մարդը ոչ մի կերպ չի կարող
օգտակար լինել ոչ հասարակութեան, որ
ընտանիքի և ոչ պետութեան: Ամեն
տեղ նա ուղղում է աղաւթ լինել իւր
մարմնական հաճոյքներով ու կամայա-
կանութիւններով. նա չի ուղղում ճա-
նաչել ոչ օրէնք, ոչ բարոյականութիւն,
ոչ կարգ ու կոնոն և ոչ մինչև ան-
գամ հասարակ քաղաքապետութիւն
ու վայելչութիւն: Նրա համար ամեն
ինչ ներքի է, ամեն ինչ կարելի է
անել մարմնական ձգտումների համար:
Նա ինքն իրեն հաւասար է համարում
իրենից շատ բարձրների հետ ոչ թէ
իրեն մարդ, այլ իրեն ոչ մի առանձին
գիրք, պալու ու զբոսնելութեան ար-
ժանիք չճանաչող նրա համար մարդն
գոյութիւն ունի միմիայն այն նպա-
տակով, որ միշտ իւր խելքի կտրածը
անէ, իւր մարմնին բաւականութիւն
տալու համար:

Այսպիսի մարդուց պէտք է անշուշտ
զգուշանայ թէ ընտանիքը թէ հասարա-
կութիւնը և թէ պետութիւնը: Դրանց
կեանքի հետեանքը այն սոսկալի այ-
լանդակ և անբարոյական կեանքն է,

ինչ ի վեր Սիմֆերոպոլ կը գտնուէինք և
զբոսնել ամեն կիւրակէ կերթայինք մեր
հայադուան եղբարց ս. Աստուածածնայ
եկեղեցին (թէպէտեւ ինքեւս լատինա
գաւան): Ս. Աստուածածնայ եկեղեց-
ւոյն օրիորդաց երգեցիկ խումբը ներ-
դաշնակ երգեցողութեամբ միակ միւ-
թարութիւն կը պատճառէր մեր այրած
սրտերուն. մենք գոնէ ժամա. կաւու-
րապէս կը ժողովայինք մեր ցաւերն և
այնպէս զմայլած մտիկ ընելով ամբողջ
պատարագը, եկեղեցիէն դուրս կելլէինք:
Իսկ այժմ հրդեհին պատճառաւ, զըր-
կուեցանք այս հոգեկան միութարու
թիւնէն ալ:

Անցեալ կիրակէ, յուլիս ամսոյս
13-ին, գիշերուան 4 ժամու, վերոյի-
շեալ հայադուան ս. Աստուածածնայ
եկեղեցւոյն զանգակներուն արտասովոր
ղոգանջիւնը զիս արթնցուց. արագու-
թեամբ վերթուելով, եկեղեցիին կողմը
վազելու մէկ ըրի և երբ որ մօտեցայ,
կտեսնէի, որ եկեղեցիի տանիքէն
թանձը ծովի կելլէ. պահ մը շուրաւծ,
ինք զինքս մեր աւերակ հայրենիքէն
մէջ կարծեցի և երեկայութեանս մէջ
ըսի, որ այս ալ անօրէն թիւրբերու
սովորական հազարաւոր հրդեհումներէն
մէկն է, բայց քիչ մը ետքը հասկացայ
որ անցեալին հաշուի արհաւիրքներու
հետեանքն ու աղղեցութիւնն է եղեր,
որ վրաս կղգամ, վասնզի ես այժմ հոս
Խրիմ կը գտնուիմ: Հօգը քրիստոնեայ
պետութեան հովանաւորութեան ներ-
քոյ և ոչ թէ ի չայտատան: Եկեղեցիի
շուրջը լողմութիւն ժողովրդաց, ու-
տիկաններու և զբոսաշէններու խմբեր
խառնուեցան իրարու և սկսեցին կը
րակը մարել և եկեղեցիին ներքին
դարձաբերուեցին աղաւթներ:

Քովիս կողմերէն կը հարցնում. «Այս-
բար, այս եկեղեցին դիտմամբ կրակ
նետած են, հրդեհի դէմ ապահովագը-
րումն է, թէ ոչ» և ոչ մէկ պատասխան
չստացայ քովիներուս ինձի անձանօթ
լեզուով խօսելու պատճառաւ: Առաջ
նետուելով, տեղացի հայումը հանդիպե-
ցի, որ ինձի պատմեց հետեանքը. «Մեր
ժամը մէկ փոքր աղէկ ժամ է (եկեղեցի
է), ժողովուրդն ալ իւր տուրքերու կող-
մանէ աւառւ է. մեր երէցփոխանն ալ
բարեպաշտ և բարի քրիստոնեայ մարդ
է, ու ժամին աղետութեան վրայ կաշ
խառն, իրեն պարտաւորութիւնները
սրտանց կը կատարէ, բայց ախճոս, որ
մեր ժամին մէջ հինուց ծառայող պաշ-

որի դէմ անընդհատ ստիպուած են այժմ
կոտորու եւրոպական պետութիւնները և
հասարակութեան աշխուրջ անդամները:
Այդ կեանքի հետեանքն է, որ շատ
պետութիւններում օր օրի վրայ յա-
ցանքները բազմանում են և հաճում
մինչև 60 և աւելի տոկոսի. ուստ եր
դուրմ մի տեսակ խաղալիք է դարձել
այդ անկիրթ և ոչ մի օրէնք ու վախ
չճանաչող կամ բարոյական արժանա-
պատուութեան չնայող մարդկանց մէջ:
Իսկ խաբէութիւնը, գողութիւնը և այլ
չարագործութիւնները չնայելով ոտուի
կանոնութեան խիստ հակողութեան, ոչ
պակաս տոկոսներ են կազմում, որով-
հետեւ բանապաշտական ուղղութիւնը ոչ
մի օրինական սահմանափակում չէ ա-
նում այդ մարդկանց խելքի փշած գոր-
ծունէութեան վրայ:

Այսպիսով մենք տեսնում ենք, որ
բանապաշտութիւնը միմիայն Աստուծոյ
ունեւոր ճանաչելով, ոչ մի քրիստոնէա-
կան ուղղութիւն չէ տալիս իւր հետե-
ւողներին: Բանապաշտները ընդունում
են, որ Աստուած կայ, բայց չեն ընդու-
նում ոչ նրա կամքը, ոչ յայտնութիւնը,
ոչ եկեղեցական կարգը և ոչ որեւից մի
կանոն, որ իրենք չեն կարողանում ի-
րենց խելքով բացատրել և կամ իրենց
մարմնական պէտքերին ու հաճոյքնե-
րին հակառակ են համարում: Նրանք
ամեն բանի կարկաղելի համարում են
իրենց բանականութիւնը, բայց ոչ թէ

աստեաներուն գրեթէ բոլորն ալ իւր
սովորական նախնական անտարբե-
րութեամբ երէցփոխանին հակապատ-
րը կրեցողայցանեն, և անոնց անհոգ
թեան, անզգուշութեան պատուը համա-
լու է անշուշտ այս հրդեհը, որ թէպէ
կրակը պղծիկ բանմընէ, բայց միտար
զուցէ հինգ հազար ըուրլիքն ալ աւ-
րայց դուրմար ոչինչ. մեզի համար
տանել է տեսնելը, որ եկեղեցիներն
կրկունք և գուցէ անզգուշութիւնն
պատճառու: Գրեթէ 12 ժամ կրակը
տեղը կը մայր կամաց կամաց, կը խա-
ձոտէ կսեցնէ թանկագին սրբոց պա-
կերները գեղատեսիլ, շուրջաններ 7 փո-
մեղամամ կէրի կը հալի, արծա-
տաւորաւ և այլ սրբազան առօթն
մուրին պէս կը խաւձուին, կը տեսնու-
իսկ իմացող չկայ և ոչ որ միտոնց
չնկատէր. զարմանալի է, որ վերջապ
երկու հարիւր սաթէն հեռու կեցս
յունաց եկեղեցւոյն ժամկոչը կը տես-
կրակը և կշտապէ գալ և մեր ժամկոչ
գարթեցնելով, եկեղեցիին հրդեհը ց-
կուտայ իրենս:

Ի հաշիւ ժողովուրդը մտադիր
յանցատուր փնտռելու և անտարա-
կերպով ամենայն ինչ կընորոգէ-
նուրէր և նորէն մերժումը իւր առ-
ջուան կերպարանքը կը ստանայ, բո-
ւիկ անդառնալի կորուստ կայ—մա-
ղաթի վրայ ձեռագիր գրուած «Եայմա-
ւուրք» մէկ գիրք, որ մէկ թանկարա-
թեանկազին զարդը կարող էր ըլլա-
նել եկեղեցւոյ հոգեւորական պաշտօնեան
րուն անտարբերութեան և անհոգ
թեան պատճառով, այդ թանկագին
հնութիւնը յանձնուած է եղեր անգոր-
գէտ զառամալ ժամկոչին ձեռքը, և
այդ հնութիւնն այժմ ամբողջապէ-
սայրուել է մոմոց հետ միասին, ինչպէ-
կը պատմեն շատերը:

Պանդուխտ լատինադուան հայ
Սիմֆերոպոլ, 24 յուլիս:

«ՆՈՐ-ԳԱՐ»-Ի Պ. ԽՍԻՆԻՍԻՆ

Ինչպէս գիտէք՝ անցեալ տարի հոկ-
տեմբերին նայապաշտագործների գնդո-
կին զոհ եղաւ մի պատուական մարդը,
բոլոր կեանքը նուիրուած էր աղղալի
հասարակական կեանքի ծառայութեան
Խօսքս ողբացալ գանձակցի Թէ Նէրսի
Տէր-Ներսիսեանցի մասին է: Որ աստի
ճան պաւած էր նա իւր հայրենի քաղաք

մարդկային տրամաբանական բանալի
նութեան դատադրութիւնը. նրանք ամեն
բան այնպէս են ուղղում անել, ինչպէ
իրենց բանականութիւնը թելադրում է
Մարդուն էլ համարում են իւր ներալ-
վիճակով ամենալուսն ու կատարեալ
և ուրեմն ամեն մի անհատ կարող
անել այն, ինչ որ իւր բանականու-
թեամբ լու է համարում իւր համար:
Մեր բոլոր ասածներից երեւաց, որ այդ
սկզբունքները նախ սխալ են և ոչ մի
հիմունքով կամ ապացուցով ու փաս-
տով չեն հաստատուած, և երկրորդ՝ այդ
բանապաշտական ուղղութիւնը ոչ մի
օգտակար կողմ չունի մեր հասարակա-
կան կեանքի որեւից անկիւնի կամ շը-
ջանի կամ հաստատութեան համար:
Բանապաշտութիւնը բարձրացնելով մի-
միայն գիտութեան արժէքը և ոչնչաց-
նելով կրթութեան նշանակութիւնը
կատարելապէս դէպի կորուստ է ուղար-
կում այն մատաղ սերունդին, որ իւր
անձի կեղծ բարձրացումով արած ու
մոլորումն անձնատուր է լինում իւր
թերի ու տհաս խելքի այլանդակ մը-
տածողութիւններին կամ մոլորութիւնն
րին: Բանապաշտների վերջը կորուստ է
և կամ մի նոր ուղղութեան մէջ պէտք
իւր կեանքը քաշել: Այդ մասին այժմ
պէտք է խօսենք:

(Գրաբանական)

Ս. Տէր-Միքիլեան

2022

20—8.